

שבידי מביור הרבנים המקומיים שעסקו בדבר, ואם כת"ר חולק על העובדות כפי שהתברר במכתבו, שיזמן הרבנים הנ"ל ויוכיח דבריו. עכ"פ מה שכתבתי הוא בהסתמך על העובדות שהם הוכיחו, ואף הסכימו עמי להתיר על פי העובדות שקבעו. על כן נראה שכת"ר צריך לברר האמת אצל הרבנים הנ"ל, ואם כדבריו נודיע לרבנים שאין להתירה. ואם כדבריהם על משמתי העמודה, שבמקום עיגון אין לחשוש בנדון דידן לכיון שהגידי שוב אינו חוזר ומגידי, על פי הנימוקים שכתבתי, ואני תפילה שהקב"ה ינחנו בדרך אמת, לשקוד על תקנת בנות ישראל, ויצילנו משגיאות, והאמת והשלום אהבו.

בכבוד רב

אליהו בקשי דורון

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

לה אמתלא ברורה, כמבואר בשו"ת הרמ"א סימן ב' ובחתם סופר סימן ט'.

והנה איש זה הוכיח סופו על תחילתו שאינו נאמן, וגם אם נחשוש שנתגייר אצל מאן דהוא, הגיור היה רק לשם אישות, מבלי לקבל מצוות, שסופו הוכיח על תחילתו, שכשם ששיקר לרב בן עוליאל כך שיקר שקיבל מצוות. ומה שכתב כת"ר שגם אחר שעזב שמר מצוות, האשה טוענת שעזב את קנדה כשהיתה לו חברה גויה, ונא לברר הדבר. ואם היה עדיין יהודי שומר מצוות, למה לא דאג לגרש את אשתו, לשאול על בנו, לדאוג למזונותיו, רק ברח מבלי להשאיר עקבות כדרך הנוכלים. כך שמדובר באדם גוי גמור שרק מפיו אנו חיים שהתגייר, ופיו דיבר שוא, וברור שהחזיק עצמו כיהודי גם כשהיה גוי.

עכ"פ כך נראים הדברים על פי עדויות ומכתבים

סימן עה

הפריית אשה בדרך חוץ גופית

לכבוד תורתו את השאלה בענין הפוריות אשר מן הראוי שהתשובה עליה תהיה בכתב.

א. בני זוג מקרית אוננו נשואים מנישואין שניים היא ככתב 45 והוא כבן 50.

לא היו להם מנישואים קודמים בנים ובנות, ומנישואיהם אלו, נולד להם לפני חמש שנים בן זכר, ע"י טיפול. נשאבו ביציות מן האשה, והופרו ע"י זרעו של הבעל בלבד, והביצית המופרית הוחדרה במזרק לרחמה של האשה. היא הרתה וב"ה ילדה בן.

ב. מזה חמש שנים שהם ממשיכים בטיפולים, ללא הצלחה. והרופאים קבעו שהדבר נובע, בגין גילה של האשה. שהביצית אינה חזקה דיה כדי שיתפתח ממנה עובר של קיימא. והאב רוצה לקיים מצוות פריה ורביה, והאם מעונינת בבת או בכך נוספים.

לכבוד

הרה"ג רבי רצון ערוסי שליט"א

רבה של קרית אוננו

השלום והברכה,

כדבר שאלתכם בענין הפריית אשה בדרך חוץ גופית, אם מותר לצורך הפוריות לשאוב ציטופלסמה מביצית אישה אחרת ולהחדירה לביצית האשה בכדי שתוכל ללדת לקיים מצות פריה ורביה, או שיש איסור בתערובת זו, לאחר שעניתי בקצרה על אתר בחול המועד, לבקשתכם הנני להבהיר את הדברים, וזה נוסח שאלתכם במכתב.

לכבוד

מרן הגאון הרב אליהו בקשי דורון שליט"א

הראשון לציון

כנהר שלום וכנחל שוטף — ברכה!

כהמשך לשיחתינו הטלפונית הנני מתכבד להמציא

ג. הרופאים הציעו לבני הזוג רענון הביצית ע"י תוספת כח מביצית של תורמת.

ד. מן האמא הביולוגית שואבים ביצית. בביצית זו יש גרעין שבו יש את היסודות התורשתיים של העובר.

ה. מגרעין הביצית של האם הביולוגית שואבים 3/1 מהציטופלסמה, שהוא חומר שבד"כ מחזיק את הביצית, ובמקומו שמים חומר כזה שנשאב מן הביצית של האשה התורמת.

חומר זה, יש בו אחוז או חצי אחוז חומר תורשתי, שתפקידו עד כמה שידוע היום, לווסת תהליכי נשימה וייצור אנרגיה בתאים, בעוד שבגרעין של האם הביולוגית נשאר קיים משלה חומר שהוא משפיע על 99% מיסודות התורשתיים של העובר.

ו. היש איסור בתערוכות כאלה, גם כשיש מצוות "פריה ורביה"?

ז. האם החלק של האשה התורמת, שיש לו חלק של 1% אחד בתורשה, בעיקר בתהליכי נשימה וייצור אנרגיה, עלול לייחס את העובר אליה, למרות ש - 99% של התורשה הוא מן האשה הביולוגית.

ח. האם נוכל להתיר השבחת הביצית של אם יהודיה, ע"י חומר שיישאב מביצית של אשה גויה, כשבמקרה דנן, רוב חומר התורשה 99% הוא ביצית של אם יהודיה וזרע יהודי (הריון של אם יהודיה).

מצפה לתשובתכם בהקדם.

מוקירו בכל עוז,

רצון ב"ר יוסף ערוסי הלוי

מבעיא לשיטת הפוסקים הסוברים שאין בהזרעה מלאכותית קיום מצות פריה ורביה עם לידת הבן, כיון שלא עשה הבעל כל מעשה ביאה המייחס אליו את הבן (ע"י במשפטי עוזיאל סי' י"ט וישכיל עבדי ח"ה סי' י'), כמו שכתבו הפוסקים לגבי נתעברה באמבטי שלא קיים פו"ר משום דמעצמה נתעברה (ע"י בחלקת מחוקק אהע"ז סי' א' ס"ק ח', בית שמואל שם ס"ק י', שאילת יעב"ץ ח"ב סי' צ"ז ואוצה"פ סי' א' ס"ק מ"ב), אלא אף לדעת הפוסקים שבהזרעה מלאכותית בנו הוא לכל דבר ומקיים מצות פריה ורביה, כדברי התשב"ץ חלק ג' סי' רס"ג שכתב דנתעברה באמבטי בנו הוא לכל דבר, וכמו שפסקו רוב האחרונים שהזרעה מותרת כיון שנעשית לצורך קיום מצות פריה ורביה, (ע"י דברי מלכאל ח"ה סי' קנ"ז, הר צבי על טור אהע"ז סי' א', מנחת יצחק ח"א סי' נ', עמק הלכה להגר"י בוימל זצ"ל סי' ס"ח, יביע אומר ח"ב אהע"ז סי' א' ועוד), עכ"פ כל האחרונים דנו להתיר הוצאת הזרע לצורך הפרייה, אבל לא מצאנו מי שחייב לעשות כן, לצורך קיום המצוה לאדם שאין לו בנים, וכך הגדיר הדברי מלכאל שם המצוה, וז"ל "ונצטוונו לקיים פריה ורביה כדרך כל הארץ ולא ע"י התחכמות".

ועיין בבנין אב ח"ב סי' ס' שדנתי בזה שהשאלה תלויה מה היא מצות פרו ורבו, אם המצוה היא להביא בנים לעולם והביאה היא רק הכשר המצוה, כדברי המנחת חינוך מצוה א', וכדבריו כתב בפרי יצחק להגר"י בלזר זצ"ל ח"א סי' מ"ב, והוכיח כן מדין מי שהיו לו בנים בגיותו שקיים המצוה, אע"פ שמעשה הביאה היה בגיותו, וכן מהדין שמקיימים המצוה גם בבן ממזר, ואם מעשה הביאה היא המצוה, הרי שיש כאן מצוה הבאה בעבירה. אולם בהר צבי שם דחה סברא זו, וכתב שלא יתכן שחייב המצוה הוא להביא בנים לעולם, שהרי אין זה ביד האדם, אלא מה שחייבה תורה הוא לעשות מעשה ביאה המביא את הבנים, אולם תנאי הוא שחייב המצוה הוא למי שאין לו בנים, ומי שיש לו בנים מגיותו אין עליו חיוב, וה"ה בבן ממזר כיון שיש לו בן אין לו חיוב פריה ורביה.

לפ"ז מסתבר שהחיוב הוא רק בדרך כל הארץ ואין כל חיוב לנסות בהזרעה מלאכותית, ואף אם נאמר שבהזרעה מלאכותית יש חיוב מאחר שאין בכך שינוי גדול מדרך כל הארץ והעיקר היא ההפריה, גם אם אין

והנני להשיב בנידון, ראשית דבר יש להעיר שאין כאן ענין של מצות פריה ורביה, גם אם אין לזוג בן ובת, משום שחיוב מצות פריה ורביה הוא רק כשהזוג יכול להפקד בדרך כל הארץ בביאה רגילה, ואין חיוב לאדם לנסות לפרות בדרכים אחרות, כגון בהזרעה מלאכותית וק"ו בדרך של הפריה מכונה, לא

הגרש"ז אוירבך זצ"ל בנידון ח"ל "וכתב לי הגרש"ז אויערבאך שליט"א שגם לדעתו אין לעשות מעשה זה לכתחילה כי זה יגרום לבלבול וערבוביה ואין זו השקפת התורה. ואם כבר נעשה הדבר, לשאלה מי נקראת האם של הילד, אמר לי הגאון שליט"א שאמנם גדולי הדור (המובאים לעיל) דנו בשאלה של הפונדקאית בסברות וגם על סמך אגדות חז"ל, אך אין לדעתו ראייה ברורה לדבר כדי להכריע מי האם האשה שממנה נלקחה הביצית או הפונדקאית. ואמנם לפי סברתם הפונדקאית היא האם, אבל יש לעיין, לו יצוייר שמוציאים עובר רגיל מאשה ומשתילים אותו ברחם של פונדקאית שתלד אותו בתום תשעה חודשים, האם גם במקרה כזה יהיה הדין כן, ואם כן ממתן, לפני 40 יום, קודם מלאת 3 חודשים או אפילו בתחילת חודש התשיעי, ולכן נראה לו שבכל השאלות האלו הנוגעות לדיני תורה, צריכים להתמיר ואם הפונדקאית היא גויה, הילד יצטרך להתגייר מספק. מאידך, אם הפונדקאית הגויה טבלה לשם גיור בזמן "עיבורה", גם זה לא מועיל לעובר כי שמא אינה אמו ואין לה בעלות עליו, ודומה למינקת שקיבלה ילד בפקדון, עכ"ד.

והנה בנידון דין אשה זו היא יולדתו של הבן, אבל כיון שיש בביצית המופרת תערובת של חומר מביצית אשה אחרת, למ"ד שבעלת הביצית היא האם הביולוגית יש כאן לכאורה שאלה של יחוס, אם יש להחשיב את בעלת הביצית שנשאבה ממנה הציטופלסמה כאם העובר.

והנה כת"ר כתב בשאלה ששמע מהרופאים שלאשה התורמת יש אחוז אחד בלבד של השפעה תורשתית המשפיע בדרכי הנשימה ויצור אנרגיה עד כמה שידוע כיום, בעוד 99 אחוז של התורשה הם מהאם בעלת הביצית.

לפי מה שבררתי אצל רופאים מומחים, אכן כל הגנים התורשתיים נמצאים בגרעין הביצית, אולם הציטופלסמה אינה רק החלק המאיץ את הפריית הביצית, אלא בעיקר החלק המחיה ומעמיד את הביצית כפוריה, ובלעדי הציטופלסמה הביצית כגוף ללא נשמה, מלבד הקביעה הידועה כיום שלציטופלסמה השפעה תורשתית על תהליכי הנשימה וייצור האנרגיה בתאים.

מעשה ביאה ישיר של הבעל, בהפריית מבחנה, כשהזרעה לא נעשית לאלתר, אלא לאחר שמפריים הזרע והביצית מחוץ לגוף האשה, ורק אח"כ מזריקים הביצית לרחמה של האשה, ודאי שאין זה כדרך כל הארץ, ואין כל חיוב לבעל וק"ו לאשה לקיים בדרך זו מצות פרו ורבו, ואונס רחמנא פטריה. ועיין במשך חכמה (בראשית ט' ז') שביאר שאשה אינה מצווה במצות פרו ורבו כיון שאחר החטא נתקללה "הרבה ארבה עצבנך והרונך בעצב תלדי בנים" (בראשית ג' ט"ז), ועל כן לא שייך לחייבה במצות פו"ר כיון שדרכיה דרכי נועם, ואין חיוב מצוה בצער. ק"ו בנידון דידן, שאין כל חיוב מצוה בדבר. וראיתי שנשמת אברהם להרב פרופ' אברהם סופר אברהם שליט"א חלק ה' אבן העזר סימן א' שכתב בשם הגרש"ז אוירבך זצ"ל שאין כל חיוב לזוג חשוך ילדים לעבור טיפול I.V.F (הפריה חוץ גופית) כדי לקיים מצות פרו ורבו, וק"ו בנידון דידן.

על כן יש לדון רק אם האיש והאשה רצונם עז ביותר להביא עוד בן לעולם, אם מותר להם הדבר או שיש בכך משום איסור, כשם שהפריה חוץ גופית מותרת בדיעבד למבקשים לעשות כן בתנאי שיעשה הדבר בשמירה מיריבית. והנה בנידון דידן עקב גילה של האשה יש צורך לחזק ביצית האשה בציטופלסמה מביצית של אשה אחרת יותר פוריה, והשאלה אם יש כאן חשש של יחוס כפי שמבואר בשאלתו.

הנה בדיון עובר שנולד לאשה פונדקאית, דהיינו שאשה מופרית ע"י בעלה, ומכניסים ההפריה לרחם אשה אחרת המגדלת את העובר בכטנה ויולדתו, דנו האחרונים מי האם, בעלת הביצית המופרית או האם הפונדקאית היולדת, רבים הוכיחו שלהלכה האם היולדת היא אם הולד, לדיני יחוס וכדומה, עיין במאמרו של הגרונ"ג גולדברג שליט"א בתחומין ח"ה, ומה שכתב הגרא"י כלאב שליט"א שם ועוד.

רוב הפוסקים האחרונים למרות שהסתייגו מעצם המעשה, דעתם נוטה להלכה לקבוע שבדיעבד האם היולדת היא אם העובר, אולם אין בהוכחות די כדי להוכיח ברור מה דעת תורה בזה, ומידי ספיקא לא נפקא, ועיין שנשמת אברהם כרך ד' חלק אהע"ז סי' ה' אות ב' שהביא הלכה למעשה מה שכתב לו

ללמוד מבעלי החיים ק"ו שאין ללמוד מהצומח ומדיני ערלה וחדש לענין קביעת יחוס האם.

והנה כיון שמספיקא לא נפקא, יש לראות הריון מעין זה כספק מי האם, בעלת הביצית או בעלת הציטופלסמה, ואפשר שיש כאן בן מעורב מכח שני אמהות, ועל כן יש להמנע ואולי יש אף איסור בדבר להגיע למצב זה. והנה בכך מפונדקאית הסתייגו כל האחרונים מהיתר לכתחילה, לא רק משום שאלת היחוס היכולה להביא לתקלות, אלא גם אם יודע בבירור מי האם היולדת ומי האם הפונדקאית וישמרו מיחוס של שתיהם לחומרא, משום שעצם לידה של עובר שיש ספק ביחוסו היא דבר שאינו רצוי, ויש אוסרים זאת במפורש, ועיין בנשמת אדם שם שכתב בשם הגר"ש וואזנר שליט"א על דין אם פונדקאית וז"ל "ואמר לי הגר"ש שמואל הלוי וואזנר שליט"א שלדעתו איסור מדין תורה לבצע פעולה כזאת לכתחילה וכפי מה שהוא כתב בספרו שבט הלוי וז"ל שם: אמנם ברור דאעפ"י שלפי ענין אין בו מיתה וכת, נראה שיש בו איסור עשה גמורה מה"ת, דהנה בסנהדרין נח ע"א ודבק באשתו ולא באשת חבירו וכו' והנה במקרה זה מפורש ודבק באשתו והיו לבשר אחד, וקאי על הולד הנוצר משניהם כמש"כ רש"י ד"ה מי וז"ל שזרע יוצא מהם שנעשה בשר האב והאם אחד בו עכ"ל, ואי ס"ד דמותר מה"ת כמעשה הנבלה הזאת הרי אפשר להיות דבוק באשתו ולהיות לבשר אחד עם אשת חבירו בולד הנוצר משניהם והרי התורה קבעה כאן תנאי הראשון של אישות דאורייתא שיהי' בנישואין ודבוקתן זה בזה זרע יוצא מבין שניהם להיות האב והאם אחד בולד הנוצר על ידי מי שקבעה לו תורה הדין של ודבק באשתו לא באשת חבירו, וזה נכון בעזה"י ופשטא דקרא ע"י דרשתם ז"ל, עכ"ל.

והדברים ק"ו, אם בפונדקאית שכשיבוא אליהו ויתיר לנו הספקות, בודאי שרק אחת מהשתיים היא האם, או היולדת או בעלת הביצית כתבו האחרונים לאסור, בנידון דידן שאפשר ששתי בעלות הביצית הם האמהות, ויש כאן לידה של בן המיוחס לשתי נשים, בודאי שיש לאסור, ויש כאן משום "ודבק באשתו" ולא באשת חבירו כאחד.

על כן נראה לי שאין להציע דרך זו כלל, ובפרט

והנה מסתבר שבשאלה זו של קביעת היחוס וההורות לא אחוז ההשפעה קובע, לפי שאין אחד מאתנו שיכול לקבוע מהו הגן או החלק התורשתי הקובע את האבהות, שאולי דוקא הציטופלסמה והשפעתה היא החלק הקובע את היחוס וההורות של האם לפי דין תורה. ויש לזכור שהורות על פי ההלכה אינה מושג ביולוגי, אלא מושג אנושי, שעיקרו במותר האדם מן הבהמה, והוא הנשמה האנושית, ולא בגוף הביולוגי, בהלכה לא קיים מושג של הורות בבעלי חיים, לא ביחוס לא בזכויות ולא בחובות, וכל המושג אב ואם הוא מושג אנושי של האדם כבחיר היצירה שהקב"ה נפח בו רוח חיים, ובודאי שמעלת ההורות האנושית שהוגדרה כשלשה שותפים באדם הקב"ה אביו ואמו לא נאמרה בבעלי חיים, אע"פ שמבחינה ביולוגית בעלי חיים יולדים באותה מתכונת, על כן מקור ההורות ליחוס לזכויות וחובות הוא בנשמה הרוחנית, שאין איש מאתנו יודע היכן היא ובמה היא תלויה, ובודאי לא אחוז הגנים והתורשה קובעים בדבר, ואפשר שדוקא ההשפעה על דרכי הנשימה שיסודה בציטופלסמה היא רוח החיים שנפח באפו של אדם, ובחלק זה מתייחס הבן לאמו יולדתו ולא בשאר החלקים האחרים.

לאור הדברים יש להעיר על הראיה שהביאו האחרונים (עי' מאמרו של הגר"ז גולדברג שליט"א תחומין ח"ה), שדנו בשאלת האם הפונדקאית מי תחשב האם, היולדת או בעלת הביצית, מדברי הגמ' בסוטה מג: "ילדה שסיבכה בזקינה, בטלה ילדה בזקינה ואין בה דין ערלה", דהיינו שהמרכיב יחור מעץ ערלה ומרכיבו על אילן זקן, היחור מקבל את דינו של האילן החדש ופטור מערלה, ואם כן יש לומר שה"ה לגבי פונדקאות המגדלת והיולדת היא האם, ולא בעלת הביצית שהיא המקור בלבד. וכן ראיתי שמביאים ראיה מדברי הגמ' במנחות סט: "בעי ר"ש בן פזי שיכולת שהביאה שלישי קודם לעומר ועקרה, ושתלה לאחר העומר והוסיפה מהו, בתר עיקר אולינן ושרייה עומר, או דילמא בתר תוספת אולינן ועד שיבוא עומר הבא וכו' תיקו", וא"כ אף בשאלת יחוס הפונדקאות הדין מסופק. ולדברינו אין ללמוד מהצומח למדבר בעניינים אלה כלל, כשם שאין ללמוד מבעלי החיים לבני אדם אע"פ שהתהליך הביולוגי אחד הוא, ההורות אין לה קשר לתהליך הביולוגי ועצם הלידה אלא לנשמה האנושית שבאדם, שאין איש מאתנו יודע מקומה ותלותה בגוף, ואם אין

בנין

סימן עו

אב

שמה

שההורים כבר נפקדו בכך, ובגילם ומצבם אין להם כל חיוב להביא עוד בן או בת לעולם, ולמה יכנסו לחשש איסור חמור. אם נפשם כבקשתם לעשות הדבר בכל מקרה, כשם שבאם פונדקאית אע"פ שלא אסרוה האחרונים באופן מוחלט, בקשנו שבחוק הפונדקאות יובטח שהאם והבן יעברו תהליך אימוץ שיבטיח שיהיה רשום בחוק מי היולדת ומי האם בעלת הביצית כדי להשמר ביחוס, בודאי שגם כאן עלינו לדאוג לכך.

עכ"פ בנידון דידן מחשש האיסור שהזכיר הגר"ש

וואזנר שליט"א יש לכתחילה לאסור, ואם יעשו הדבר יש להבטיח לידע מי היא בעלת הביצית.

ואני תפילה שהקב"ה ינחנו בדרך אמת להורות כהלכה.

בברכה,

אליהו בקשי דורון
הראשון לציון הרב הראשי לישראל